

⊕ SZÖVEG ÉS KÉP: KUNDERMANN BALÁZS

MODERN MUNKAELEFÁNT-SORS

Néhány évszázaddal ezelőtt még ormányosok tízezerei kóboroltak a thai vadonban, harcra kiképzett állatok „teljesítették szolgálatot” az uralkodó félelmetes, húszezres elefántseregében, és sokuk állt a hétköznapi emberek alkalmazásában is. Az ország hatalmas erdősegeinek nehezen megközelíthető részein nélkülözhetetlenek bizonyultak a fakitermelésben. Még egy emberöltővel ezelőtt is keskeny ösvényeken és meredek hegyi lejtőkön cipelték a rönköket a betanított óriások.

Thaiföldön az elefántok mindig is kiemelkedő szerepet játszottak az ország kulturális, vallási és gazdasági életében. Szimbólumai az uralkodó hatalmának, alapmotívumai sok buddhista alkotásnak, de őket tartják az emberek spirituális tanítóinak is

Óriások és emberek

ELEFÁNTMOSÓ

– napjában három-szor-négyszer is zuhanyoznak, majd jön a porfürdő, ami a különböző rovarok ellen nyújt védelmet

JELENLEG ALIG 5000 ÁLLAT ÉL AZ ORSZÁG TERÜLETÉN, TÖBBSÉGÜK TÁBOROKBAN, emberek között. 1989-ben egy erdővédelmi-természetvédelmi rendelet a legtöbb területen megtiltotta munkaalkalmazásukat. Hirtelen több ezer állat és család élete változott meg gyökeresen. A munka nélkül maradt gondozók előtt kevés választási lehetőség állt. Sokan az illegális fakitermeléssel próbálkoztak, hiszen bevétel nélkül képtelenek voltak etetni és ápolni az állatokat. Mások a nagyvárosok utcáira vitték koldulni idomított óriásaikat... Ha pedig úgy hozta a sors, hogy többé már nem biztosította a család megélhetését, kénytelenek voltak húsáért, megalázó, kilónkénti 3 dollárért eladni a hosszú éveig hú társat.

Az akkoriban már fellendülő idegenforgalom is csak részleges megoldást jelentett a munka nélkül maradt elefántok elhelyezésére. A leszázalékolt, kiöregedett vagy feleslegessé vált állatokat táborokban, menhelyeken helyezték el. Itt aztán dzsungeltúrára, fürdetésre, esetleg akár többnapos elefántkirándulásra is lehetőség nyílik. Még Pattaya csomag-turistáktól és báróktól zajos tengerpartjától alig néhány kilométerre, ám már a normáléletű thai környezetben is fekszik egy ilyen tábor...

Elefántok faluja

Egy fél focipályányi területen tíz elefánt álldogál a reggeli fényben. A lábukra kötött lánc kört rajzolt a porba, miközben az ormánynyújtásnyira lévő ananászlevelek között kotorásznak. Turkálnak, kiválasztják a megfelelő darabot, majd néhányszor mellső lábukhoz és fejükhez csapkodják a növényt, így tisztítva meg a rá ragadt szennyeződésektől: a szájukba gyúrik, és jön a következő. Így megy ez napi 16 órán át, mivel szervezetük rossz határfokkal hasznosítja a tápanyagot. Az elefánt komoly evőgép, gyakorlatilag mindig lóg valami a szájából, és aztán 45 percenként ürít is... Szívesen fogyasztja a kókuszpálma ágát, a bambusz gyökerét, fűféléket, ananászlevelet, de igazán a banánért, a cukornádért és a tamarinduszfa keserű-édes terméséért rajong.

Hamarosan feltűnik az első elefántgondozó, a mahaut, aki miután eloldja állatát, álmosan int, gyerünk fürdeni. A hatalmas jószág szót fogad, és komótosan, fülét hátraszegve ballag, mint akinek semmi kedve reggeli előtt összevizezni magát. A kerti csapnál a vezényszót hallva felemeli jobb mellső lábát, amin így a rövidnadrágos srác felkapaszkodhat a szelíd hústorony tetejére, és elkezd fürdetni. Az állat besegít, a locsolócsőből vizet kér ormányába, amivel aztán beteríti a környéket. Majd jön a jóleső dörgölözés egy erősen megviselt kergű fánál, és a hamuszürkéből feketébe átváltott jószág megfontolva visszabaktat a házakhoz, ahol leparkol a csirkék és a kutyák között, hogy egy kordéből falatozni kezdjen. Később az összes állat, nyakukban a mahautjukkal átsétál a fogadóépülethez, ahol folytatódik a napi rutin.

„A tábor fenntartási költségeinek kitermelésére szükségünk van a látogatókra – meséli Phairat Chaiyakham, a tábor vezetője. – Eleinte nem akartam, nagyon elleneztem, hogy turisták felülhessenek az elefántok hátára, de beláttam, ez elengedhetetlen a túléléshez. Ráadásul így az állatok ismét hasznosnak érezhetik magukat, a környékbeli erdőkben sétálva pedig kedvenc csemegéik után kutakodhatnak. Amikor 1973-ban létrehoztam a táborot, olyan sérült és munkanélkülivé vált állatoknak akartam menedéket nyújtani, akik élőhely hiányában, vagy betegségük miatt már nem mehettek vissza a vadonba. Az elsőt 1300 dollárért vettem, mert akkoriban nem volt értéke az elefántoknak. A fakitermelés hanyatlott, s munka nélkül a gondozók képtelenek voltak biztosítani egy ekkora állat mindennapi igényeit. Egy kifejlett egyed napi

UTAZÁS TERPESZÁLLÁSBAN – nem is olyan könnyű megülni az állat nyakában. Nincs nyereg, mozgása sokkal darabosabb a lóénál, és ha megindul lefelé a lejtőn, csak a fején lévő szőrszálakba lehet kapaszkodni

200 kilónyi növényt fogyaszt el, négyszer fürdik, és akkor még nem is beszéltünk az orvosi ellátásról, az oltásokról és egyéb költségekről. Egymás után vettem őket. Volt, aki csak idehozta, hogy itt talán jobb helye lesz neki, s akadt olyan is, aki a legyengült és agyondolgoztatott állatot eladta nekem, majd miután látta, milyen szépen felépült, visszavásárolta volna. De nem adtam. Jelenleg 31 lakója van a falunak és ugyanennyi gondozó, családostul, akik mind együtt élnek az állatokkal.”

Az egyik elefánt hátára rögzített ülésen egy gondozó szunyókál, egy másik mahaut az árnyékban zenét hallgat a mobiljáról, míg egy harmadik a nagy agyarast viszi fürdetni. Kicsit távolabb fél-

A TÁBOR BÜSZKESÉGE – egy thai mondás szerint a házasság olyan, mint az elefánt – a férj a mellső láb, ő választja a haladási irányt, a feleség pedig a hátsó, ami a hajtóerőt adja

meztelen férfiak a fonott ketrecek alatt lévő harci kakasokat tanulmányozzák. Kettőn talicskába gyűjtik a félig száraz, kézilabda-méretű trágyagolyókat, valaki pedig az állatok élénk figyelmétől kísérvé frissen vágott pálmaleveleket kupacol. Bármerre néztek, elefántok.

Egy mahaut tapasztalatai

„Az ázsiai elefánt veszélyeztetett faj. Magassága elérheti a 3 métert, testsúlya a 3–5 tonnát. Egyeszerre képes meginni egy fél fürdőkádnyi vizet, bőre vastagsága pedig 3–5 centi között mozog. Azt mesélik, húsának íze a bölényéhez hasonló, és csupán négy órát alszik. Súlyarányosan, az ember

10 százalékkal erősebb nála, viszont az elefántbika nemi szerve 1 méter hosszú is lehet. ... Vállmagasságát úgy saccolhatjuk meg, hogy mellső lábkerületét kétszer szorozzuk, az elefánt testi szerelme pedig nem tart tovább harminc másodpercnél – áraszt el információkkal Phairat. – Az állat korát kétféle-

PHAIRAT CHAIYAKHAM, A TÁBOR VEZETŐJE – több könyvet is írt, azokban gyűjtve össze az ormányosok között szerzett tapasztalatait

képpen lehet megbecsülni. Minél idősebb, annál rojtosabb a füle és annál kevésbé tudja megemészteni a táplálékot. Módosult metszőfogukon, az agyaruken kívül csak 4 darab őrlőjük van, két-két hatalmas fog alul-felül. Ezeket életében ötször váltja, s amikor a hatodik garnitúra is elkopott, az állat lassan éhen pusztul. Nagyjából hetvenéves korában. A vadonban sok fiatal vagy beteg egyed ragadnak el tigrisek, melyek napokig, hetekig képesek követni a csordát, a megfelelő pillanatra várva. Ám a legnagyobb veszélyt az ember jelenti...

Életem jelentős részét elefántok között töltöttem, amit ezekről a vadakról tudok, az túlnyomó részben tapasztalati eredetű – folytatja a táborvezető. – Figyeltem mindennapjaikat, viselkedésüket. Azt mondják, az elefántok nehezen felejtenek. Ezt egy dologgal biztosan alá tudom támasztani: ha jön az orvos, a kocsijának hangját már távolról felismerik, és eszeveszett trombitálásba, menekülésbe kezdenek. Hallásuk mellett a szaglásuk is kitűnő, a

vizet akár 10 km távolságból is megérik! Jó úszók, napjában többször hűsölnek a folyóban vagy sárgagonyyákban, amire szükségük is van a forró égvölgyön, mivel izzadni csak a körmüknel tudnak. Hegyes-völgyes terepen is képesek átvágni, s ha felbosszantják őket, 40 km/órás sebességgel törtetnek a dzsungelben.

Néhány főemlőshöz hasonlóan az elefántok is felismerik magukat a tükörben, ami fejlett szociális érzékre utal. Barátot választanak, az egymáshoz közel állók sok időt töltenek együtt, és találkozáskor hangos trombitálással üdvözlik egymást. Olyanok is vannak persze, akik ki nem állhatják a másikat. Őket túrák, fürdetések alakalmával nem érdemes egymás mellé helyezni, mert annak csúnya csata lehet a vége.

22 hónapig tartó vemhesség után hozzák világra egymászás kicsinyeiket. Nagyon ritkán albínó egyedek is születnek, melyeket aztán rendkívüli rajongás övez, mivelhogy bennük egy megvilágosodott ember lelke lakozik! Birtoklásukért a régmúltban véres háborúkat vívtak. Thaiföldön csak a király tulajdonában állhatnak, így ha valahol fehér elefántot találnak, azt jelteni kell az udvarnak. A megtalálót hagyományosan nagy pénzjutalom és rang illeti, valamint örök életére felmentik az adófizetés alól!

Ormányuk multifunkciós eszköz. Kiváló szaglószerv, locsolócső, akár 10 liter víz felszívására is képes, valamint félelmetes fegyver. Megragad és földbe döngöl vele, vagy feldönt, hogy az agyarával felökleljen. Persze első osztályú munkaeszköz is: felvesz a földről egy gyufásdobozt, de többtonnás rönköket is képes mozgatni vele.”

Intelligens, hús-vér munkagépek

Az elefánt életciklusa sokban hasonlít az emberéhez. Hároméves korukig szorosan az anyjuk mellett élnek, aztán jönnek a tanulóévek, majd húszévesen állnak munkába. 30-40 évet töltenek az ember szolgálatában, aztán nyugdíjba vonulnak, hogy életük utolsó éveit boldog semmittevással és evéssel töltsék. Egészen fiatal korában minden állat mellé kijelölnek egy fiút, aki életre szóló társa, parancsolója lesz. Együtt nőnek fel, és egy tapasztalt mahaut felügyelete alatt együtt tanulják ki a szakmát.

Az első vezényszavak között megtanítják az állatnak, hogy emelje fel a mellső lábát, amit lépcsőként használva a gondozó felmászhat a nyakába, és azt is, hogy a földről felvett tárgyat adja fel az embernek. Majd később jön a többi: lök, húz, jobbra fordul, balra fordul.

Az irányítás alapvetően háromféle: működik hanggal, valamint egy fémkampóban végződő bottal, amit a fül felső, érzékeny részébe akasztanak, ez-

KORÁBBAN CIRKUSZBAN DOLGOZOTT – ma egy hasonló állat ára 50 000 dollár körül mozog, egy elefántbébi pedig ennek többszöröse is lehet, mert azt mindenki a saját szükségletei szerint idomíthatja

zel nyomatékositva a parancsot. De lábbal is utasíthatjuk – nyomást kifejtve a nyakra –, amivel a kívánt haladási irányt tudjuk megadni. Az elefánt a gyakorlatok folyamán hozzászokik a mahaut hangjához, szagához és irányítási technikájához, s egy idő után már csak tőle fogad el utasításokat. Összeszoknak, és nagyon szoros kötelék alakul ki közöttük.

Hasznosíthatóságuk meglepően sokszínű. Erősek, afrikai rokonaikhoz képest jóval könnyebben idomíthatóak, és ha jól bánnak velük, hűen szolgálják az embert. Thaiföldön az utóbbi évszázadban főleg a fakitermelésben alkalmazták őket. Munkarendjüket törvényileg szabályozták, igyekezve szem előtt tartani az állat vadonbéli életmódját.

„Egy átlagos munkanapon – avat be Phairat – az elefánt és gondozója hajnalban keltek, majd reggeli után kivonultak a munka helyszínére. 4 órányi kemény munka, aztán 2-ig szabadidő következett. Evés, hűsölés. Délután még 2 óra könnyebb munka, majd hazaballagtak. Háromnapos folyamatos fakitermelés után 2 nap szabadság járt. Ilyenkor az állatot elengedték, hogy szabadon kószáljon a környéken, lédús gyökerek és ágak után kutatva. Így az erős és egészséges maradt, képes másfél-két tonna rönköket elhúzni, és akár háromszor ekkorákat megmozdítani.

A kitermelhető erdőterületek azonban a 70-es évekre drámaian megfogyatkoztak. Ennek és a 89-

es szabályozásnak tudható be, hogy 2-3 évtizeddel ezelőtt hirtelen megnőtt az illegálisan munkára fogott állatok száma. Túlhasználták az óriásokat, tiltott területeken, éjjel és erőtetett tempóban kellett dolgozniuk. Akkoriban egy állat 1000–1300 dollárba került, s mivel ennél már egy hónap alatt is sokkal többet kitermelt (ráadásul új állatot sem volt nehéz találni), a végtelenségig kihasználták őket. Amfetamint keverték a vizükbe, hogy bírják az extrém terhelést és a napi akár húszórás munkamegterhelést... Addig a néhány hónapig, amíg el nem pusztultak.”

Elefántok és emberek

„Hadd meséljek el még egy történetet – kísér Phairat a kijáráshoz. – Nem vidám, de talán tanulságos. Húsz éve lehetett, amikor egy gazdag üzletember egy elefántot hozott a táborba, s arra kért, hogy némi fizetség ellenében gondoskodjunk róla. Korához képest az állat szokatlanul kicsi volt, s nagyon megijedt a fogadására összegyűlt többi jószágtól. Megnyugtattuk, a legjobb mahautot jelöltem ki mellé, és izletes takarmánnyal láttuk el. Laza láncon tartottuk, mert előző otthonában sem mászkált el.

Nem messze a táortól állt akkor egy ház. Néhány nappal később, mikor lakója este hazért, megdöbbenve látta, hogy elefántunk ott áll a feldúlt konyhában, és válogatás nélkül tőm magába rizst, csípős szeszt, halat és levest. Mindent megevett, amit talált. Az elé tett válogatott takarmányhoz viszont hozzá sem nyúlt.

Kiderült, hogy az állat a tulajdonos kislányával együtt nőtt fel, és mindketten ugyanazokat az ételeket fogyasztották: rizst, süteményeket és üdítőket. Több hónapos próbálkozás után sem sikerült rendes elefántmenüre fognunk, így visszaküldtük a gazdájához. Ha jól tudom, azóta is velük él, és a lányukkal együtt issza a kakaós tejet...”

A főépület menti irtás szélén van egy körbekevert rész. Itt éjszakázik a tábor legfiatalabb, alig egyéves lakója. Másfél mázsa játékoság. Esetlenül rohogál körbe-körbe, nyomában porzik a föld, ormánya ide-oda leng. Néha megáll, beletúr a cukornádkupacba, majd az anyjához dörgölőzik tejért. Naplemente előtt két pizsamás gyerekkel egy férfi érkezik motorján a szomszédos településről. A bambuszkerítésre felkapaszkodva mosolyognak, integnek, és hívogatják az állatot. Mindennapos programjuk ez az esti látogatás.

Egy öreg thai mahaut írta: „Nem tudunk az elefántok nélkül élni. Nélkülük nem lehetünk boldogok.” ☺

120 KILÓ JÁTÉKOSSÁG – már nagyon fiatalon veszedelmesek lehetnek. A legtöbb baleset is abból ered, hogy a túl lazán fogott állat egyszerűen agyontapos valakit, mert nincs tisztában testi erejével